

Govori Goljaka, Rudinke i Selišta u Donjem Kosinju

Kurteš, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:075776>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

Ivana Kurteš

Govori Goljaka, Rudinke i Selišta u Donjem Kosinju

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

Govori Goljaka, Rudinke i Selišta u Donjem Kosinju

Završni rad

Student/ica:

Ivana Kurteš

Mentor/ica:

dr. sc. Josip Galić

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ivana Kurteš**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Govori Goljaka, Rudinke i Selišta u Donjem Kosinju** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 22. listopada 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
1. UVOD	3
2. KOSINJSKO PODRUČJE	5
2.1. Prvi pisani spomeni	5
2.2. Kosinjska tiskara – kolijevka hrvatske pismenosti i kulture	6
3. ČAKAVSKO NARJEČJE I SREDNJOČAKAVSKI DIJALEKT	8
4. DIJALEKTALNA SLIKA LIČKOG PODRUČJA	10
5. JEZIČNA ANALIZA GOVORA KOSINJSKOG PODRUČJA	12
5.1. Fonologija	12
5.2. Morfologija	16
5.3. Leksik	18
6. ZAKLJUČAK	19
LITERATURA	20
PRILOZI	21
Ogledi govora – Goljak	21
Ogledi govora – Rudinka	21
Ogledi govora – Selište	22
SUMMARY	23

SAŽETAK

GOVORI GOLJAKA, RUDINKE I SELIŠTA U DONJEM KOSINJU

U radu su analizirani govori Goljaka, Rudinke i Selišta, zaselaka u Donjem Kosinju, koji pripadaju srednjočakavskome dijalektu čakavskoga narječja. Cilj je rada dokazati postojanje čakavskih karakteristika na navedenim područjima. Govori koji se analiziraju prethodno nisu podrobnije dijalektološki istraženi. Istraživanje je provedeno pomoću upitnika, a snimljen je i slobodan govor. Ispitanici su starije životne dobi i svoj životni vijek proveli su u selima koja su istraživana. Nakon provedenog istraživanja može se reći da Goljak, Rudinka i Selište, prema svojim fonološkim i morfološkim obilježjima, pripadaju srednjočakavskome dijalektu čakavskoga narječja, a najvažnija su jezična obilježja Goljaka, Rudinke i Selišta ikavsko-ekavski refleks jata, zatvaranje vokala ispred nazala, šćakavizam, izostajanje fonema *x*, čuvanje dočetnog *-l*. Od morfoloških značajki ističu se nulti nastavak te nastavci *-i*, *-ov/-ev* u genitivu množine imenica ženskoga i muškoga roda te nastavci *-du* i *-u* u tvorbi prezenta trećega lica množine.

Ključne riječi: srednjočakavski dijalekt, kosinjsko područje, Goljak, Rudinka, Selište.

1. UVOD

U ovom završnom radu donosi se analiza govora zaselaka Goljak, Rudinka i Selište, koji se nalaze u Donjem Kosinju i koji pripadaju srednjočakavskome dijalektu čakavskoga narječja. Poticaj za istraživanje predstavljala je činjenica da govori Goljaka, Rudinke i Selišta dosad nisu podrobnije istraženi, a ovim radom želim dati svoj mali doprinos osvjetljavanju njihovih značajki.

Što se tiče dosadašnjih obrada, Iva Lukežić u svom djelu *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt* piše, među ostalim, o prostiranju čakavskog narječja u Lici i donosi obradu govora Brinja, Modruša, Otočca, Sinca, Ličkog Lešća, Švice, Kutereva i Rudinke. Navodi da su ikavsko-ekavski čakavski govori na gospićkome području prisutni u Donjem Kosinju u zaseocima Goljak, Rudinka i Selište te da su to govori s novim akcenatskim sustavom. Josip Lisac u djelu *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, isto kao i Lukežić, navodi da se u Lici ikavsko-ekavski čakavci nalaze u Otočcu i njegovoj okolini te u zaseocima Goljak, Rudinka i Selište. Milan Moguš napisao je rad „Čakavci s Krbave“ u kojem spominje govore Goljaka, Rudinke i Selišta u kojima su očuvani brojni, tzv. eklatantni čakavizmi i ikavsko-ekavski refleks jata prema Jakubinski-Meyerovu pravilu te zaključuje da su čakavci u prošlosti bili rasprostranjeni od Donjeg Kosinja sve do Krbave. Mijo Lončarić objavio je rad pod naslovom „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“ u kojem pokušava odrediti osnovne karakteristike ličke čakavštine te navodi da je Lika u prošlosti sigurno bila čakavska.

Građa na kojoj je istraživanje provedeno prikupljena je terenskim istraživanjem, odnosno ispitivanjem izvornih govornika. Svi ispitanici žive u mjestu ispitivanja cijeli život i svojevrijedno su pristali sudjelovati u istraživanju. Ispitanici iz Goljaka bili su Ivan Š. (1939.) i Pave Š. (1945.), iz Rudinke Mate T. (1937.) i Manda T. (1962.), a iz Selišta Marica K. (1948.) i Dane K. (1947.). U svrhu istraživanja korišten je upitnik i snimljen je slobodni govor koji prilažem na kraju rada. Niti vodilje za pisanje ovoga rada bile su knjige hrvatskog jezikoslovca i profesora Josipa Lisca *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja* i *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*.

Rad je strukturiran na sljedeći način. U drugome poglavlju govorit će se o kosinjskom kraju i njegovoj bogatoj povijesti. Ono po čemu je Kosinj poznat širem puku jest tiskara koja je, pretpostavlja se, bila smještena u Ribniku pa je ona neizostavan dio ovoga rada. U trećem poglavlju govori se o prostiranju čakavskoga narječja, njegovoj podjeli na dijalekte i

osnovnim značajkama. Zbog dijalektalne i poddijalektalne pripadnosti govora Goljaka, Rudinke i Selišta u ovom poglavlju iznose se i osnovne obavijesti o srednjočakavskome dijalektu čakavskoga narječja i o njegovu kontinentalnome poddijalektu. U četvrtom poglavlju predstavlja se dijalektalna slika ličkoga područja, tj. u kratkim se crtama govori o čakavskim i štokavskim govorima u Lici. U petom poglavlju, odnosno središnjem dijelu rada, donosi se jezična analiza kosinjskog područja, odnosno fonološka, morfološka i leksička obilježja Goljaka, Rudinke i Selišta. U završnome se poglavlju iznose zaključne napomene.

2. KOSINJSKO PODRUČJE

Kosinjski kraj zauzima područje završnog toka rijeke Like i sastoji se od šest sela: Donji Kosinj, Gornji Kosinj, Kosinjski Bakovac, Krš, Lipovo Polje i Mlakva. Na mjestu nekadašnjeg sela Kruščica danas je izgrađeno hidroakumulacijsko jezero Kruščica.¹ Gornji Kosinj sadrži zaseoke Draga, Lopar, Pod Jelar i Šušanj, Krš sadrži zaselak Zamost, a Donji Kosinj sadrži zaseoke Draškovići, Goljak, Jugovići, Rudinka, Selište (Selišće), Sveti Ivan i Vukelići. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Donji Kosinj brojio je 494 stanovnika.² U samome zaseoku Goljak živi oko 15 stanovnika, u Rudinki oko 90, a u Selištu oko 30. Od novijih događanja značajna je skora izgradnja još jednog hidroakumulacijskog jezera, koja će uzrokovati potapanje sela Gornji Kosinj i dijela Kosinjskog Bakovca te zaselaka Pod Jelar i Šušanj.

Cijeli kraj obiluje povijesnim građevinama kao što su stara groblja, crkve (crkva svetoga Ivana i crkva svetoga Petra i Pavla u Donjem Kosinju, crkva svetoga Antuna Padovanskog u Gornjem Kosinju, kapelica svetoga Vida u Kosinjskom Bakovcu) te turske utvrde.³ Iznad ulaznih vrata već spomenute kapelice svetoga Vida nalazi se grb i glagoljični natpis Anža Frankopana koji datira iz 16. stoljeća, točnije iz 1517. godine, a koji je uklesan u kamenu ploču, naopako okrenut i naknadno umetnut. Pretpostavlja se da je ploča premještena iz Ribnika, obližnjeg frankopanskog grada u kojem je bila smještena glagoljska tiskara o kojoj će biti govora u sljedećem odjeljku.⁴ Od poznatih ličnosti s kosinjskog područja treba spomenuti Lavoslava Vukelića, hrvatskog književnika i prevoditelja, koji je rođen u Bočaju u Gornjem Kosinju.

2.1. Prvi pisani spomeni

Već u 4. stoljeću javlja se pisani kamen koji svjedoči o dogovoru Ortoplina i Parentina u pristupu živoj vodi, a na njemu je uklesano: „EX CONVENTIONE FINIS INTER ORTOPLINOS ET PARENTI NOS AD AQUAM VIVAM ORTOPLINIS D PASUS LATUS“, u prijevodu: „Po dogovoru međa između Ortoplina i Parentina, pristup do žive

¹ Ivan Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi* (Split: Redak, 2013), str. 18.

² <https://www.dzs.hr/> (Datum pristupa: 15. rujna 2020.)

³ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 18.

⁴ <https://lako.com.hr/2016/08/06/kosinjski-bakovac/> (Datum pristupa: 15. rujna 2020.)

vode Ortoplinima otvoren u širini od 500 koraka⁵. Riječ je o dva japodska plemena, o Ortoplinima koji su obitavali na području današnjeg Senja, i o Parentincima koji su se nalazili na području današnjeg Kosinja. Između njih došlo je do sukoba jer su Ortoplini dolazili na izvor vode Begovača koji su Parentinci smatrali svojim vlasništvom. S obzirom na to da je cijelo područje bilo pod rimskom upravom, vijesti o nesporazumu došle su do Rima iz kojeg je poslan namjesnik koji je presudu uklesao na kamen.⁶

Prema tezi dr. Jirija Modestina, ime „Kosinj“ potječe od grčke riječi Κοσέντης, a u nastavku donosim proces nastanka naziva „Kosinj“: Κοσέντης – Κόσενος – Kosenos (transliteracija) – Kosinos – Kosin – Kosinj.

Pretpostavlja se da naziv za Kosinj datira još između 948. i 952. godine kada je nastao *De administrando imperio*, odnosno *O upravljanju carstvom*, ali prvi službeni spomen Kosinja, kako navodi Mance, u povijesnim dokumentima javlja se 8. srpnja 1071. godine kada je kralj Petar Krešimir IV. u Biogradu donio odredbu o području Rapske biskupije, a te je godine došlo do podjele Ličke župe na Liku, Bužane i Bočać.⁷

Bočać, Bočaj ili pak lat. „Bochaci“ nazivi su koje su stari Dalmatinci upotrebljavali kada su govorili o Kosinju, a oni ustvari predstavljaju Kosinj u širem smislu, odnose se na kosinjsku župu sa svim pripadajućim selima i zaseocima. Ivan Mance na kraju svoje knjige *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi* donosi kronologiju toponima „Kosinj“. Na temelju provedenih kartografskih istraživanja, dolazi do brojke od 18 različitih izvedenica za Kosinj, a neka od njih su Khesin, Rheisin, Cossin, Kossin.⁸

2.2. Kosinjska tiskara – kolijevka hrvatske pismenosti i kulture

Ivan Mance prikazuje i analizira tezu Zvonimira Kulundžića o prvoj glagoljskoj tiskari koja je, prema njegovim navodima, bila smještena u Kosinju još od 1479. do Krbavske bitke, 1493. godine, a njezin rad financirao je Anž (Angelo) Frankopan VIII. Brinjski (oko 1458. – oko 1521.).⁹ Kosinj je od 1479. godine bio stolno mjesto hrvatskog feudalca Anža Frankopana, koji se nalazio na čelu onih koji su odbijali priznati legalnost izbora mađarskog kralja Matije Korvina za hrvatskog kralja, pa je zbog toga Anž Frankopan započeo rat protiv

⁵ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 19.

⁶ Ibid.

⁷ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 22.

⁸ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 197.

⁹ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 81.

Korvina.¹⁰ Ubrzo je Korvin protjerao Frankopana iz Brinja u kojem je stolovao, a pod pritiskom Korvina i Turaka te domaćih sukobljavanja, doći će do nestanka Frankopana u Brinju i okolici.

Godine 1482. Anž je došao u Kosinju i u njemu je boravio sve do 1492. godine, a „isti je sigurno i zavolio, pa ga zbog toga, a vjerojatno i zbog prve tiskare u njegovu aranžmanu, naziva osebjunim“.¹¹ S obzirom na to da je često boravio u Veneciji, koja je tada bila središtem tiskarske djelatnosti, bio je upoznat s tiskanjem pa se nameće zaključak da je naručio da mu se nacrtaju i isijeku tiskarska slova kako bi i sam mogao osnovati tiskaru. Na temelju tih činjenica Zvonimir Kulundžić pretpostavlja da je kosinjska tiskara najstarija tiskara slavenskoga juga u kojoj su tiskani *Misal po zakonu rimskoga dvora*, prva hrvatska glagoljska knjiga iz 1483. godine, i *Brevijar po zakonu rimskoga dvora* iz 1491. godine. Mance navodi da je Anž od 1492. godine ponovno stolovao u Brinju te da se „pretpostavljene godine Anževog boravka u Kosinju (1482. – 1492.) savršeno uklapaju u vrijeme najave prvotiska i dovršenja tiskanja brevijara 1491“.¹² Nadalje, navodi da se tiskanje iz Kosinja nakon Krbavske bitke 1493. godine premješta u Senj, a prema Zvonimiru Kulundžiću potom prelazi u Rijeku.

Zvonimir Kulundžić osoba je koja je zaslužna za postavljanje teze da je u Kosinju postojala tiskara u kojoj su otisnute hrvatske inkunabule, misali i brevijari. Slavisti se ne mogu složiti gdje je tiskan *Misal*, a gdje *Brevijar*, pa su tako nastale brojne teze i navodi se da je tiskanje bilo u Izoli, Roču, Modrušu, Kosinju, Veneciji, Rimu i Senju.¹³ Kulundžić daje preciznu tezu o mjestu tiskanja *Misala* i *Brevijara* koja je temeljena „na opsežnom povijesnom istraživanju i grafičkoj analizi prvotiska i koja je proizašla iz kvalitetnog znanstvenog rada baziranog na priznatim i poznatim znanstvenim metodologijama“¹⁴, a ujedno postavlja i temeljne spoznaje o postojanju „kosinjske tiskare kao kolijevke hrvatske pismenosti i kulture“.¹⁵ Naposljetku, Mance zaključuje kako kosinjska teza „najobjektivnije slaže povijesnu priču uz pomoć historijske metode, sadrži znanstvene dokazane sastavnice te da je najduže prisutna u narodu i najvažnije, priznata je od strane svjetske javnosti“.¹⁶

¹⁰ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 96–97.

¹¹ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 95.

¹² I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 98.

¹³ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 51.

¹⁴ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 105–106.

¹⁵ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 106.

¹⁶ I. Mance, *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*, 2013., str. 105.

3. ČAKAVSKO NARJEČJE I SREDNJOČAKAVSKI DIJALEKT

Čakavsko narječje zauzimalo je veće područje u srednjem vijeku prije velikih seoba naroda nego u današnje, novije doba. Čakavština se kao dio hrvatskog jezika formirala u desetom stoljeću.¹⁷ Danas se čakavski govori na otocima „od Lastova i Korčule do Krka. Izuzetak su štokavski govori na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), Braču (Sumartin) i na Šolti (Maslinica). Čakavski je također hrvatski dio Istre, s izuzetkom štokavskoga mjesta Peroja. Dalmatinsko obalno područje od Privlake i Novigrada kod Zadra do Cetine većinom je čakavsko“.¹⁸ Čakavskim se govori na zapadnom Pelješcu („iako je u većini tih mjesta udio štokavizma vrlo znatan“), u brojnim dalmatinskim mjestima, u jugozapadnoj Istri, u Lici u gospićkoj okolici te u Otočcu i njegovoj okolici, na ogulinsko-dugoreškom području, u nekoliko mjesta u Gorskom kotaru (Brestova Draga i Vrbovsko) te u Žumberku (Kalje, Jurkovo Selo). Izvan hrvatskih granica čakavština se očuvala „u nizu sela u Austriji (Gradišće), u nizu sela u Mađarskoj, u nekoliko sela u Slovačkoj (Hrvatski Grob, Novo Selo, Jandrof, Čunovo) te u Sloveniji (Starod i još neka mjesta iznad Opatije, nekoliko sela kod Kostanjevice, Tribučje u Beloj krajini)“.¹⁹ Čakavsko narječje dijeli se na šest dijalekata: buzetski, jugozapadni istarski, sjevernočakavski, srednjočakavski, južnočakavski dijalekt i lastovsku oazu.

„Buzetski dijalekt znatnim dijelom čuva zatvoreno *e*, tj. čuva *jat*, jugozapadni istarski i južnočakavski su ikavski dijalekti, sjevernočakavski je ekavski, srednjočakavski ikavsko-ekavski, lastovska oaza jekavska. Na taj se način čakavske jedinice jasno odjeljuju jedna od druge, a dva se ikavska dijalekta razlikuju po suglasničkom kriteriju, tj. južnočakavski je uglavnom šćakavski, jugozapadni istarski pretežno štakavski“.²⁰

Osnovne su značajke čakavskog narječja zamjenička riječ *ča* koja se javlja u većini čakavskih govora, no kod mnogih isto tako i izostaje pa se govori *ca*, *ce*, *što*, *kaj*, stražnji nazal i samoglasno *l* daju uglavnom *u*, a čuva se i suglasnička skupina *čr-*. Nadalje, javljaju se

¹⁷ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 151.

¹⁸ Josip Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje* (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009), str. 15.

¹⁹ Ibid.

²⁰ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2*, 2009., str. 30.

adrijatizmi i rotacizam, infinitivi su okrnjeni, množina jednosložnih imenica muškog roda kratka je, a u leksiku se koriste brojni romanizmi. „Mnoge od ovih značajki ponegdje izostaju u čakavskim govorima, a k tomu često dolaze i u nečakavskim idiomima. Čakavština je na jugoistoku vrlo povezana sa štokavskim govorima, dok je na sjeverozapadu nerijetko bliska s obližnjim slovenskim i kajkavskim govorima“.²¹

Srednjočakavski dijalekt rasprostranjen je na otocima od Krka do Ugljana, na crikveničkome i riječkome području, u unutrašnjosti Istre, u Gorskom kotaru, na pokupskom, prikupskom i žumberačkom području, a u Lici u okolici Otočca i u Donjem Kosinju u Goljaku, Rudinki i Selištu.²² Najvažnije su značajke ikavsko-ekavski refleksi jata, prijelaz prednjeg nazala u *a* iza *j, ž, č*, zatvaranje vokala ispred nazala, čuvanje skupine *čr-*, prijelaz *-m* u *-n*. Od morfoloških crta treba reći da se koristi kratka množina kod jednosložnih imenica muškog roda, u genitivu množine muškog roda javljaju se tri nastavka: *nulti, -i, -ov/-ev*, razlikuju se dativ, lokativ i instrumental u množini, infinitivi su okrnjeni, a imperfekt i aorist vrlo su rijetki.

Lukežić je srednjočakavski dijalekt podijelila na tri poddijalekta: primorski, kontinentalni i rubni. Primorski poddijalekt nalazi se u primorskom obalnom i kopnenom području (Vinodol, Kraljevica, Bakarac, Grobničko polje, lijevi tok Rječine...), a rubni poddijalekt obuhvatio je govore Opatijskog krasa, čepičke zone, zapad i jug Krka, dio Lošinja i otočice oko njega. U kontinentalni poddijalekt uvršteni su goranski istočni čakavski govori, područje oko Bosiljeva, Kupe, Korane, Dobre i Mrežnice i govor Kutereva, Goljaka, Rudinke i Selišta.²³ Govore kontinentalnoga poddijalekta karakterizira postojanje fonema *č* i *ć*, *l* se čuva, dočetno *-l* se ne mijenja, a često je protetsko *j-*. Javljaju se u nekoj mjeri obezvučavanja dočetnih zvučnih šumnika.²⁴ Od ostalih obilježja treba spomenuti da je praslavensko *wъ* najčešće dalo *u* ili *v*, a **wъsъ svaj* ili *sav*. Što se tiče deklinacije, razlikuju se dativ, lokativ i instrumental množine, a u genitivu množine imenica muškog roda javljaju se primjeri kao *jazavcov*.²⁵

²¹ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2*, 2009., str. 17.

²² J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2*, 2009., str. 95.

²³ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2*, 2009., str. 119.

²⁴ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2*, 2009., str. 120.

²⁵ Ibid.

4. DIJALEKTALNA SLIKA LIČKOG PODRUČJA

Lika je nekoć bila u cijelosti čakavska, točnije prije velikih migracija koje je uzrokovao prodor Osmanlija. S obzirom na današnji raspored hrvatskih dijalekata i na temelju povijesnih podataka o migracijama „sa sigurnošću se za Liku može utvrditi čakavština“.²⁶ Moguš potvrđuje navedenu tezu i pretpostavlja da je u prošlosti čakavski govor u Lici bio rasprostranjen jugoistočno od Donjeg Kosinja pa sve do Krbave.²⁷ No, potvrđene su tek malobrojne tipične čakavske karakteristike što se tiče jezičnih crta iz vremena prije migracija.

Čakavsko se područje u Lici bitno smanjilo, ali i mijenjalo zbog sekundarnog doticaja s drugim govorima, odnosno zbog interferencije s novoštokavskim ikavskim i (i)jekavskim govorima.²⁸ Danas se u Lici čakavci ikavsko-ekavskog tipa javljaju „u okolici Otočca i u tom mjestu (Brinje, Čovići, Jezerane, Glibodol, Dabar, Kompolje, Križ Kamenica, Ramljane, Brinjska Kamenica, Krišpolje, Kuterevo, Letinac, Ličko Lešće, Lipice, Prozor, Sinac, Stajnica, Švica) te na gospićkom području; Goljak, Rudinka i Selišće“.²⁹ Govori ova tri zaseoka pripadaju čakavskome ikavsko-ekavskome tipu s novom akcentuacijom po svojim fonološkim i morfološkim značajkama. Ovaj tip govora javlja se još na granici Like i Gorskog kotara te u središnjem dijelu Gorskog kotara oko mjesta Vrbovsko, no važno je napomenuti da se razlikuje od brinjsko-jezeranskoga i otočkog tipa, a akcentuacijski je identičan govorima u mjestima Jablan, Oštarije, Tounj i Generalski Stol.³⁰ Osnovna su obilježja, navodi Lončarić, ikavsko-ekavska zamjena jata, prijelaz prednjeg nazala iza *č* i *j* u *e*, staro palatalno **t'* danas je *ć*, a „sporadično je *a* iza *r* prešlo u *e*“.³¹ Od ostalih osobina bitan je prijelaz *-m* u *-n* i zamjena fonema *x s j* ili *v*.³²

Što se tiče štokavskih ličkih govora, oni se ubrajaju u zapadni dijalekt ili novoštokavski ikavski dijalekt koji danas nije kompaktan i sastoji se od niza manjih ploha. Na ličkom području rasprostranjen je „oko Gospića (Bilaj, Brušane, Trnovac, Smiljan, itd.), u

²⁶ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 151.

²⁷ Milan Moguš, „Čakavci s Krbave“, *Suvremena lingvistika* 1996, 41-42, 1-2, str. 451.

²⁸ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 153.

²⁹ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 50.

³⁰ Iva Lukežić, „Novi podatci za dijalekatsku kartu sjevernoga Hrvatskog primorja, Istre i Like“, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1997, 10, str. 175.

³¹ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 154.

³² Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 155.

blizini Senja (Krasno, Krivi Put), oko Lovinca i Svetog Roka, u zoni prema Kordunu (Poljanak, Smoljanac) itd“.³³ Ante Bežen u svom radu „Lički jezični identitet(i)“ navodi:

„Lička štokavska ikavica danas je prilično kompaktna, a razlike (npr. ikavski i ekavski refleks jata) posljedica su različitog podrijetla stanovnika u pojedinim krajevima (dio su potomci katoličkih Bunjevaca, a dio pokrštenih ličkih muslimana, čiji se govor sličan muslimanskim govorima u Bosni (Perušić). To je najrašireniji dijalekt štokavskoga narječja kojim govore Hrvati, a i hrvatskoga jezika, te su u prošlosti postojali snažni, iako neuspješni, pokušaji da taj dijalekt postane opći hrvatski jezični standard, pokrenut upravo iz Like (Šime Starčević)“.³⁴

U ličkim štokavskim ikavskim govorima zadržao se određen broj ekavizama. Jotacija se ne provodi dosljedno, a javljaju se šćakavski i štakavski govori. Ostale značajke su prijelaz dočetnog *-l* u *a* ili *e*, no ponegdje je *-l* očuvano, zanaglasni se kratki vokali reduciraju, a finalno *-m* negdje prelazi u *-n*.³⁵

³³ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govor torlačkog narječja* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2003), str. 50

³⁴ A. Bežen, *Identitet Like: korijeni i razvitak: Lički jezični identitet(i)*, 2009., str. 98.

³⁵ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 155.

5. JEZIČNA ANALIZA GOVORA KOSINJSKOG PODRUČJA

5.1. Fonologija

Fonem jat /ê/ ubraja se u 11 vokala praslavenskog jezika, a vrlo važnom, možda i najvažnijom, značajkom srednjočakavskog dijalekta drži se ikavsko-ekavski refleks jata. Ovdje se radi o Jakubinski-Meyerovu zakonu koji je Luka Jakubinski otkrio 1925., a Karl Heinrich Meyer nadopunio 1926. godine. Ovim zakonom objašnjen je mješoviti ostvaraj slavenskog jata u čakavskim govorima, naime ustanovili su da je jat ekavski kad se nalazi ispred dentalnih suglasnika *d, t, z, s, r, l, n* iza kojih dolaze stražnji samoglasnici *a, o, u* ili ništa, a u svim ostalim slučajevima jat je ikavski³⁶, no ovo pravilo ne provodi se dosljedno u govorima Goljaka, Rudinke i Selišta.

Ikavski refleks jata zabilježen je u primjerima *mijūr* 'mjehur', *nèsrića* 'nesreća', *sikìra* 'sjekira' *trišne* 'trešnje', *ždrìbe* 'ždrijebe', *lìpo* 'lijepo', *dvì* 'dvije', *tìt* 'htjeti', *òbadvi* 'obje'. Ikavizmi koji predstavljaju odstupanje od Jakubinski-Meyerova zakona su *tìsto* 'tijesto', *izrìzat* 'izrezati' i *gnìzdo* 'gnijezdo'.

Ekavski refleks jata zabilježen je u primjerima *cvêt* 'cvijet', *dèd* 'djed', *kòleno* 'koljeno', *pésak* 'pijesak', *sèñāk* 'sjenik' *srèda* 'srijeda', *tèlo* 'tijelo', *vètar* 'vjetar', *zdèla* 'zdjela', *savetòvati* 'savjetovati', *vèrovati* 'vjerovati', *zanovétati* 'zanovijetati', *bèlo* 'bijelo', *bléd* 'blijed'. Primjeri za ekavski refleks jata u kojima je vidljivo da se Jakubinski-Meyerovo pravilo ne provodi dosljedno su *pogrèšiti* 'pogriješiti', *vréme* 'vrijeme' i *vìdeti* 'vidjeti'.

Dvostrukosti u odrazu jata potvrđene su u dočetcima priloga *òvde/òde* i *òvdi/òdi* 'ovdje', *ònde* i *òndi* 'ondje' te u primjerima *smìti* i *smèti* 'smjeti', a vjerojatno se zbog blizine novoštokavskih ikavskih govora, odnosno govora zapadnoga dijalekta štokavskoga narječja pojavljuju dublete *cèli/cìli* 'cijeli'.

Općenito se u čakavskim govorima kao najčešći refleks prednjeg nazala /ɛ/ javlja *e*, a iza glasova *j, ž, č* često se javlja *a*, pa se tako javljaju primjeri *jazik/zaik, jadro, jatra, često, žatva, ožat*.³⁷ U Goljaku, Rudinki i Selištu prednji nazal u svim položajima redovito daje *e*, npr. *jèzik, méso, često, žètva, ožèti, žèti, počèti*. Lončarić navodi da je isto stanje zabilježeno i u drugim ličkim čakavskim govorima.³⁸

³⁶ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 96–97.

³⁷ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 99.

³⁸ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 154.

Šwa /ə/ je u Goljaku, Rudinki i Selištu uglavnom dalo *a*: *dân, jãnac, lâž, dûžan, mřtav, slöbodan, sèdan* 'sedam', no javljaju se i primjeri čakavske jake vokalnosti. U instrumentalu jednine osobne zamjenice *ja* upotrebljava se oblik *s mǎnon* 'sa mnom', a slabi je poluglas vokaliziran i u primjerima *măša* 'misa' i *kãde* 'gdje'.

Refleks stražnjeg nazala u Goljaku, Rudinki i Selištu je *u*, npr.: *mûž, pût*. U čakavskom narječju refleks stražnjeg nazala /q/ može biti *u* i *o*, a u srednjočakavskom dijalektu tek se ponegdje u čepićkom području u posuđenicama iz drugih govora javljaju govori s refleksom *o*.³⁹

Samoglasno *l* na području Goljaka, Rudinke i Selišta redovito daje *u*, npr. *jãbuka, kùk, sũnce, sũza, žût*. Što se tiče drugih refleksa samoglasnog *l* u govorima srednjočakavskog dijalekta, Lisac navodi refleks *e* u Omišlju (*sezã, vëna*), refleks *el* u Vrbniku (*selza, velna*), refleks *o* u Dobrinju (*sozã, vöna*). Najuobičajeniji je refleks *u*.⁴⁰

Zatvaranje vokala učestala je pojava u čakavskim govorima i ono se najčešće događa ispred nazala, a u Goljaku, Rudinki i Selištu vidljivo je u primjerima *čekuláda* 'čokolada', *kunöba* 'konoba', *ûn* 'on', *ûndã* 'onda', *lûnac* 'lonac'.

U Goljaku, Rudniki i Selištu javlja se dubleta u primjerima *teplîna* i *toplîna, tẽplo* i *tõplo, tẽpal* i *tõpal* te *tẽplit* i *tõplit*, no općenito su u čakavštini uobičajeniji primjeri kao *tẽpal, tẽplina, tẽpliti*, i to je zapravo dubleta iz praslavenskog jezika uz korijen *tepl-*. Lončarić navodi da su „tipični čakavski likovi sa *e* u *teplo*“ u ličkim čakavskim govorima.⁴¹

Ne događa se promjena slijeda *ra* u *re* pa se tako u Goljaku, Rudinki i Selištu govori *vrábac, rást, krãst*. Ovakvo stanje u srednjočakavskom dijalektu Lisac je zabilježio i u Kraljevici, Senju, okolici, Otočca, na Krku i Rabu, a promjena *ra* u *re* događa se na Ugljanu i Dugom otoku.⁴²

Generalno se u čakavštini na mjestu praslavenskog **d'* kao refleksi javljaju *j* i *ž*, a u Goljaku, Rudinki i Selištu redovito je *ž*, npr. *gõspoža, mèža, prëža, mlãži, slãži, rõžen*.

U Goljaku, Rudinki i Selištu refleks praslavenske skupine **zd'* samo je u jednom primjeru dao *žž*: *mõžžãni* 'moždani', a kao odraz sekundarne skupine **zdaj* javlja se *žž*: *grõžže, gvõžže* 'željezo'.

Od praslavenskog **t'* redovito je dobiveno *ć*, npr. *nëćak, plácen, gũšći*, sekundarno **taj* dalo je *ć* u primjeru *brãća*, a sekundarno **staj šć* u primjeru *lišće*.

³⁹ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 99.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 154.

⁴² J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 100.

Suglasnička skupina *šč* u Goljaku, Rudinki i Selištu potvrđena je u primjerima *güšćerica* 'gušterica, *křšćen* 'kršten, *šćipati* 'štupati', *ògñišće* 'ognjište', *dvorišće* 'dvorište', u ostalim primjerima, kao što su *štâp*, *štàka*, *plúštati*, *opráštati*, potvrđena je suglasnička skupina *št*. Moglo bi se reći da je pojava suglasničke skupine *št* nastala pod utjecajem okolnih štokavaca štakavaca. Čakavski su govori generalno šćakavski, s izuzetkom jugozapadnog istarskog dijalekta.⁴³

U Goljaku, Rudinki i Selištu obezvučenje finalnih šumnika općenito nije česta pojava i javlja se samo u primjerima *sât* 'sad', *kât* 'kad', *někat* 'nekad', *kùkaf* 'kukav'. U čakavskom je narječju ova promjena zastupljenija u sjevernijim kontinentalnim predjelima (Sljeme, Brestova Draga), kod gradišćanskih Hrvata i u velikoj mjeri u Velom Lošinju.⁴⁴

U Goljaku, Rudinki i Selištu suglasnička skupina *čr*- rijetko se čuva pa se tako javlja jedino u primjeru *čerišña* 'trešnja'. Lončarić za skupinu *čr*- u ličkim čakavskim govorima isto navodi primjer *čerišña* i dodaje *čerip*.⁴⁵ U svim ostalim slučajevima potpun je prijelaz u *cr*:- *crípña*, *cřven*, *cřn*, *cřv*.

U Goljaku, Rudinki i Selištu fonem se *l* čuva: *lúbav*, *lúdi*, *úle*, *pòle*, *còkle* 'tradicionalna lička obuća izrađena od tkanog sukna, *pálak* 'grabilica'.

U praslavenskom jeziku umetali su se protetski samoglasnici *j*- i *v*- radi uklanjanja zijeva onda kada je jedna riječ završavala samoglasnikom, a sljedeća je njime započinjala. Protetsko *v*- može doći ispred refleksa stražnjeg nazala i ispred *u* (*vusta* 'usta', *vura* 'ura'), no u Goljaku, Rudinki i Selištu ne javlja se niti u jednom primjeru, a protetsko *j*-, koje se dodaje ispred riječi koje počinju samoglasnikom, javlja se samo u primjeru *jòpēt* 'opet'. Kod gradišćanskih Hrvata, u Oštarijama, Zagorju, Ogulinu, Silbi česta je uporaba protetskih samoglasnika (*jigla*, *jime*, *vusko*).⁴⁶

U Goljaku, Rudinki i Selištu u primjerima *w̄sz̄* i *w̄si* dogodila se metateza pa se tako javljaju oblici *svàka*, *svàkav/svàkavi*, *svàki*, *sv̄* i *säv*. Javlja se dubleta za *svaki* pa je tako u samo jednom slučaju zabilježen oblik *sàki*. U drugim mjestima, navodi Lisac, javljaju se oblici *vas – si* (Istra), *vas – svi* (Krk, Senj), *svas – svi* (Pag, Brestova Draga), *sav – svi* (Lika, Jurkovo selo) te *svaj – svi* (Vrbovsko).⁴⁷

⁴³ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 17.

⁴⁴ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 101.

⁴⁵ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 154.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 102–103.

U Goljaku, Rudinki i Selištu praslavensko *wъ* u svim je slučajevima dalo *u*, npr. *u Prímōrju, rākiju u tōrbu*.

Učestalo je ispadanje početnih suglasnika i samoglasnika u Goljaku, Rudinki i Selištu, u primjerima *čēla* 'pčela', *cēr* 'kčer', *kō* 'tko', *Mèrika* 'Amerika', *tīca* 'ptica', *tīc* 'ptić', *vātati* 'hvatati', *lādno* 'hladno' te ispadanje glasa *r* u primjeru *kūmpīr* 'krumpir'.

U Goljaku, Rudinki i Selištu nema karakteristične čakavske promjene *čk* u *šk* pa tako ostaje *māčka, nēmački*, ali se javlja promjena *čc* u *šc* u primjeru *Otošca*. Također, zabilježeno je razjednačavanje u primjerima *lēbro* i *dīmłak*.

Fonem *x* u Goljaku, Rudinki i Selištu često izostaje, npr. *āmbār* 'hambar', *ājde* 'hajde', *armōnika* 'harmonika', *lāče* 'hlače', *ōcete* 'hoćete', *plāta* 'plahta', *rāst* 'hrast' ili se zamjenjuje fonemima *v*, *k* i *j*: *dūvān* 'duhan', *kūvati* 'kuhati', *mūva* 'muha', *špāker* 'špاهر, štednjak', *sirōmāk* 'siromah', *tēpik* 'tepih', *dṛkāvica* 'drhtavica', *arkāndel* 'arhandel', *mōnāk* 'monah', *snāja* 'snaha', *ōraj* 'orah'. No postoje iznimke, npr. G jd. *krūxa*. U drugim srednjočakavskim govorima potpuno izostavljanje zabilježeno je u Generalskom stolu i Oštarijama, na Ižu daje *f* i obrnuto, a u Gradišću izostaje na kraju riječi.⁴⁸ Lončarić navodi da je u brinjskome kraju fonem *x* zamijenjen s *j* ili *v*.⁴⁹

U istraženim donjokosinjskim zaseocima gubi se glas *o* na kraju riječi u primjerima *māl* 'malo' i *kīl* 'kilo(gram)'.
Dočetno *-l* se čuva, npr. *bīl* 'bio', *kūpil* 'kupio', *nōsil* 'nosio', *čūl* 'čuo', *pēkal* 'pekao'. U drugim srednjočakavskim govorima „finalno *-l* obično je u refleksiji dalo *a*, koje se negdje zamjenjuje sa *e*, npr. (*on je*) *bija* / *bije*, *veseja* / *veseje*, ali i *vesel*“.⁵⁰

U Goljaku, Rudinki i Selištu događa se redukcija kratkoga nenaglašenog *i* u primjerima *nalōžla* 'naložila', *bōjte* 'bojite', *fālat* 'hvala ti', *vīd* 'vidi', *ēs* 'jesi'.

Sibilarizacija gotovo uvijek izostaje u primjerima *junāki* 'junaci', *būbregi* 'bubrezi', *vrāgi* 'vrazi', *dūhi* 'dusi', *u Rjēki* 'u Rijeci'.

Dolazi do rotacizma u glagolu *moći*, odnosno suglasnik *ž* zamjenjuje se s *r*, a to dokazuju primjeri *mōreš* 'možeš', *mōre* 'može', *mōrete* 'možete', *mōrda* 'možda'.

U dočetnoj poziciji na mjestu *-m* ostvaruje se *-n*, npr. L mn. *o óvcan* 'o ovcama', I jd. *s òvon rūkon* 's ovom rukom', *īden* 'idem', *nōsīn* 'nosim'. Lončarić navodi da je prijelaz finalnog *-m* u *-n* vrlo važna osobina ličke čakavštine.⁵¹

⁴⁸ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 103.

⁴⁹ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 155.

⁵⁰ Mijo Lončarić, „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima“, *Folia onomastica Croatica* 2010, 19, str. 155.

5.2. Morfologija

U Goljaku, Rudinki i Selištu instrumental jednine imenica muškog, srednjeg i ženskog roda tvori se pomoću nastavka *-on*, npr. *s jezìkon*, *s mlìnaròn*, *s mèson*, *s ditèton* 's djetetom', *s òvon rùkon*, *s glâvon*.

Kod imenica muškog roda u množini u Goljaku, Rudinki i Selištu kod nekih primjera koristi se duga i kratka množina, kao npr. *stričevi/stríci*, *mìševi/mìši*, *nòževi/nôži*. U primjerima kao što su *bròdovi*, *dàrovi*, *dìdovi* 'djedovi', *mùževi*, *vùkovi*, *pòpovi* i *òčevi* koristi se samo duga množina.

Genitiv množine imenica ženskog roda *e*-deklinacije ima nulti nastavak u primjerima *šļiv* 'šljiva', *cūr* 'cura', *gòdin* 'godina', *òvac* 'ovaca', *kobàsic* 'kobasica', *udòvìc* 'udovica', *kabànic* 'kabanica', *mùrav/mùraf* 'murva', *krùšāk* 'krušaka' i *jàbūk* 'jabuka'.

Genitiv množine imenica muškog roda *a*-deklinacije može imati nulti nastavak: *dân* 'dana', *mètar* 'metara', nastavak *-i*: *mèteri* 'metara' i *kòmādi* 'komada' i nastavak *-ov/-ev*: *Dalmatìncov* 'Dalmatinaca', *bàsov* 'basova', *bàtov*, *kosìrov*, *òrjov* 'oraha'. Treba napomenuti da je u genitivu množine potvrđeno supostojanje dvaju oblika pa se tako javljaju *mètar* i *mèteri*. Slično stanje je i u primorskom poddijalektu srednjočakavskog dijalekta gdje se, uglavnom, koristi nastavak *-i*, ali rjeđe je korištenje nultog morfema. Nastavak *-ov/-ev* koristi se u kontinentalnom poddijalektu⁵².

Akuzativ množine imenica muškog roda *a*-deklinacije ima nastavak *-i* u primjerima *pobrala moji neki lèkovi* 'moje neke lijekove', *narânil tvoji prâsci* 'nahratio tvoje prasce', *ìman prâvi nôži* 'prave noževe', *vìdil sàn lički pòpi* 'vidio sam ličke popove'. Nastavak *-i* u akuzativu množine muškog roda uobičajen je u srednjočakavskom dijalektu.⁵³

Stari padežni nastavak *-ax* s ispadanjem *x* u lokativu množine zabilježen je jedino u primjeru *u Kùćìšta* 'u Kućistima', u svim ostalim primjerima koriste se novi padežni nastavci, npr. *o mùževìn*, *u kašètìn*, *na nòžìn* 'na noževima', *po tòmen tìstu* 'po tom tijestu'.

Osobne zamjenice u Goljaku, Rudinki i Selištu javljaju se u oblicima *jâ*, *tí*, *òn* i *ùn*, *òna* i *ùna*, *òno* i *ùno*, *mí*, *ví*, *òni* i *ùni*, *òne* i *ùne*.

U Goljaku, Rudinki i Selištu od pokaznih zamjenica javljaju se *òtaj/òvaj/ònaj*, *òta/òva/òna*, *òto/òvo/òno*, a od neodređenih *nèko* 'netko', *sàki/svâki* 'svatko' i *nìšt/niš* 'ništa'.

⁵¹ Ibid.

⁵² J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 109.

⁵³ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 109.

Od upitnih zamjenica u Goljaku, Rudinki i Selištu javljaju se oblici *kò* u značenju 'tko' i zamjenica *štò*. Zamjenica 'što' koristi se samo ponegdje u srednjočakavskom dijalektu, uglavnom se rabe zamjenice *ča, će* (Susak, Unije, Ilovik), *čo* (dobrinjsko područje), *ca, ce* i *kaj* (Pokuplje, Hrvatski Grob).⁵⁴ Drugdje u čakavštini od oblika upitne zamjenice za živo zabilježeni su *ko, ki, (g)do, koj*, od kojih se najčešće koristi *ki*.⁵⁵

U unutrašnjosti se najčešće koristi dočetno *-m*, no u Goljaku, Rudinki i Selištu redovito se u prezentu prvog lica jednine javlja dočetno *-n*, npr. *gúrān* 'guram', *ìdēn* 'idem', *nīsan* 'nisam', *vēlīn* 'velim', *prāvīn* 'pravim', *īmān* 'imam'.

U prezentu treće lica množine tvori se pomoću nastavka *-du* i *-u*: *mèćedu* 'meću', *prikažīvadu* 'prikazuju', *ìdedu* 'idu', *ìmadu* 'imaju', *běžīdu* 'bježe', *xvātadu* 'hvataju', *jāvļadu* 'javljaju', *zòvidu* 'zovu', *dolàzu* 'dolaze'. Na ostalim područjima tvorba trećeg lica prezenta u množini vrlo je raznolika pa se tako javljaju oblici *muču, bacīdu, mole*.⁵⁶

Prezent pomoćnog glagola biti u jednini: 1. *èsan/san*, 2. *ès*, 3. *èst* i u množini: 1. *èsmo*, 2. *èste*, 3. *èsu*. Niječni oblik prezenta pomoćnog glagola biti za 3. l. jednine glasi *nī* (*Ni mi dinara da*).

Za glagolski pridjev radni u muškom licu jednine javljaju se oblici kao što su *čūl, pòstavil, pèkal, strūgal, kupòval*, dakle *-l* se redovito čuva. Slični oblici, odnosno čuvanje *-l*, zabilježeno je tek ponegdje u srednjočakavskom dijalektu, npr. Oštarije, Veli Iž, Omišalj.⁵⁷

Utvrđeno je češće korištenje aorista: *rèko, òsta*, imperfektni oblici nisu zabilježeni.

U imperativu ispada završno kratko nenaglašeno *-i*, npr. *vīd* 'vidi', *nòs* 'nosi', *pòkup* 'pokupi', *nàprav* 'napravi'.

U Goljaku, Rudinki i Selištu infinitiv je okrnjen: *lòž't, zapál't, žútīt, dāt, gnīt*. Kod glagola II. vrste morfem *-nu-* mijenja se u *-ni-*, npr: *klèknit* 'kleknuti', *mètnit* 'metnuti', *tònit* 'tonuti', *màknit* 'maknuti', *kàpnit* 'kapnuti', *mánit* 'mahnuti'.

Od priloga za označavanje mjesta koristi se *vūdaj* u značenju 'ovuda', *tūdaj* u značenju 'tuda' (*Vudaj/tudaj ajde kud si lipo došal.*) i *tūde* u značenju 'tu' (*Sveg je nabacalo tude.*)

Prilog *uvečer* javlja se u obliku *ìveče* (*To je uveče kasnije.*), a prilog *kao* u oblicima *kāj, kī, kò* (*Napeto kaj treger. / Velīdu da pijen ki tudum. / Ono ko bomba je opalilo.*)

⁵⁴ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 110–111.

⁵⁵ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 111.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija* 2, 2009., str. 112.

5.3. Leksik

U Goljaku, Rudinki i Selištu koriste se tipični čakavizmi kao što su *măša* 'misa', oblik osobne zamjenice *ja* u instrumentalu *mănon* te *teplīna*. Zanimljiva je pojava imenice *mĭn*, a ne *malin* kako se govori npr. u Senju, Kolanu, Salima. Učestala je uporaba priloga *ùvik* u značenju 'uvijek'.

Javljaju se i brojne posuđenice. Od germanizama izdvajam *fălīnga* 'mana', *fărba* 'boja', *kĭkĭla* 'haljina' koja se još koristi u Senju, Novom Vinodolskom, Kopolju. Što se tiče talijanizama, javljaju se leksemi *kantrĭga* 'stolica', *košūnel* 'jastuk' te *còkĭla* 'šivana ili pletena papuča podšivena telećom mješinom, u novije vrijeme gumom'⁵⁸. Treba napomenuti dvoznačnost leksema *còkĭla* koja može označavati obuću, ali i donji dio zida. Od leksema koji su tvoreni od istog korijena izdvaja se *mŭjsa* 'mačka', dok glagol *mŭjsnut* znači 'udariti nekoga'. Nadalje, kod mještana Goljaka, Rudinke i Selišta koristi se leksem *klepècat* u značenju 'pričati', a *klèpnit* znači 'ošamariti'. Od turcizama navodim primjere *zèra* 'malo' i *divánit* 'govoriti'. Ostali leksemi koji su zabilježeni u donjokosinjskim zaselcima su *rŭšva* 'kruška', *čèsan* 'češnjak', *măsnica/povàtica* 'savijača od češnjaka, čvaraka i masti', *zdèla* 'zdjela', *pĭtĭlik* 'bokal za vodu'.

Nesumnjiva je bliskost jezičnog blaga Goljaka, Rudinke i Selišta i susjednih štokavskih govora, primjerice govora Gornjeg Kosinja pa navodim lekseme koji se javljaju u oba sela: *căklo* 'staklo', *čepřkat* 'kopati', *dòdijat* 'dosaditi', *dopèĭat* 'dovesti', *gónit* 'voziti', *kŭkaf* 'jadan', *kupàtilo* 'kupaonica', *mètnut* 'staviti', *òžek* 'željezna šipka za razgrtanje žara', *pălak* 'grabilica za juhu', *pèkva* 'peka', *póbrat* 'pokupiti', *ròžice* 'cvijeće', *svrĭnit* 'navratiti', *tàñiri* 'tanjuri', *tòčak* 'kotač', *trŭmba* 'pećnica', *tŭdum* 'koji slabo ili sporo shvaća'⁵⁹, *žmàri* 'čvarci'. Zanimljivo je i to da u Selištu *bĭlit* znači 'guliti', a u Gornjem Kosinju to znači 'krečiti zidove'.

⁵⁸ Ivan Milković, *Lička štokavska ikavica* (Zagreb: Pergamena, 2009), str. 45.

⁵⁹ I. Milković, *Lička štokavska ikavica*, 2009., str. 440.

6. ZAKLJUČAK

Kosinjski kraj ima bogatu povijest koja je ostavila veliki trag na kulturi, povijesti i jeziku. Na kosinjskome području prisutni su štokavski i čakavski govori. U ovome radu analizirani su govori donjokosinjskih zaselaka Goljaka, Rudinke i Selišta, koji pripadaju srednjočakavskome dijalektu. Iako je čakavsko narječje slabo zastupljeno u Lici, u istraženim zaseocima očuvana su njegova brojna obilježja zbog čega se govori Goljaka, Rudinke i Selišta ističu u gospićkom području.

Na temelju provedene fonološke analize u Goljaku, Rudinki i Selištu potvrđene su karakteristične značajke srednjočakavskog dijalekta. Potvrđeno je postojanje ikavsko-ekavskog refleksa jata koje se, uz manja odstupanja, provodi po Jakubinski-Meyerovu pravilu. Refleks prednjeg nazala je *e*, stražnji nazal i samoglasno *l* dali su *u*, a šva je dalo *a*. Potvrđeno je i zatvaranje vokala ispred nazala te karakteristični čakavski oblici *tepl-*. Od ostalih specifičnosti srednjočakavskog dijalekta koje su potvrđene u Goljaku, Rudinki i Selištu navode se šćakavizam, obezvučenje finalnih šumnika, protetski sonanti *j-* i *v-*, ispadanje početnih suglasnika, dočeto *-l* u glagolskom pridjevu radnom. Fonem *x* obično se gubi, isto kao što se događa redukcija kratkoga nenaglašenog *i*.

Što se tiče morfološke analize Goljaka, Rudinke i Selišta, bitno je izdvojiti arhaični nastavak *-ax* u lokativu množine koji je, doduše, zabilježen samo u jednom izoliranom primjeru, nulti nastavak te nastavke *-i*, *-ov/-ev* u genitivu množine imenica muškoga i ženskoga roda, a u akuzativ množine imenica muškoga roda javlja se nastavak *-i*. Nadalje, učestala je uporaba krnjih infinitiva te ispadanje završnog kratkog nenaglašenog *-i* u imperativu, a zabilježena je i uporaba aorista, dok se imperfektni oblici ne koriste. Prezent trećeg lica množine tvori se pomoću nastavaka *-du* i *-u*.

Na temelju leksičke obrade, može se reći da je leksik vrlo raznolik. Koriste se tipični čakavizmi, ali javljaju se i brojne posuđenice (germanizmi, talijanizmi, turcizmi). Ovo je još samo jedna potvrda, odnosno pokazatelj burne povijesti i migracija, te odraz duge tradicije istraženih zaselaka.

LITERATURA

1. Bežen, Ante. *Identitet Like: korijeni i razvitak – knjiga I.: Lički jezični identitet(i)*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, 2009.
2. Lisac, Josip. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govor torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2003.
3. Lisac, Josip. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.
4. Lončarić, Mijo. „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponima“, *Folia onomastica Croatica* 19, 2010: 151–161.
5. Lukežić, Iva. „Novi podatci za dijalekatsku kartu sjevernoga Hrvatskog primorja, Istre i Like“, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 10, 1997: 171–184.
6. Lukežić, Iva. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1990.
7. Mance, Ivan. *Kosinj – Izvorište hrvatske tiskane riječi*. Split: Redak, 2013.
8. Milković, Ivan. *Lička štokavska ikavica*. Zagreb: Pergamena, 2009.
9. Moguš, Milan. „Čakavci s Krbave“, *Suvremena lingvistika* 41-42, 1-2, 1996: 451–456.

Internetski izvori

1. Državni zavod za statistiku. <https://www.dzs.hr/> (Datum pristupa: 15. rujna 2020.)
2. Kosinjski Bakovac. <https://lako.com.hr/2016/08/06/kosinjski-bakovac/> (Datum pristupa: 15. rujna 2020.)

PRILOZI

Ogledi govora – Goljak

1. O plodnosti kosinjskog polja

Ovde kat kosin, ja van to iskreno velin, sat već nema, malo meže po poļu ima. Naše je poļe jako rodno, tu ima kumpira. Ja san imal ednoga, počel mi je gnit. Bome mal je falilo da nije imal kil.

2. Priča iz života

Ja iman oko pedeset, šezdeset ovac. Unda san jednon čojeku prodal u Otočac jedno pe, šest komadi, al ni mi dinara da. A ostal san kukaf bez žene, već 10 godin. Ošla pluća ća. Sat ižen kod Sigurnāka Drage, al mi najviše dobijemo iz Otočca, Kunić nan dopeļa. On nan dože svaki osam dan. Ja ti dite moje ne znan ima li razlike u cjeni Sigurnāka i u Otošcu. A tu je bil moj glavni kolega, umro je čoek. Ja san bil dvacetosan godin u Primorju, radio i unda iman dvi iļade penzije.

Ogledi govora – Rudinka

1. Rakija

Oćetel rakiju? Iman ja prave rakije, od murav san pekal edne godine. U borovu rakiju mećedu puno šećera unutra tako da više ima. Ja san probal, ja znan od takve osan dana glava boli. Od šļive nema boļe. A imamo i crnoga i beloga grožža. Imamo i čerišne, tako kod nas zovidu trišne, imamo i svakojake vočke, imamo šļiv, krušaki, jabuki, a sat i' ne mogu sve nabrojīt. Meni su rekli da pijen ki tudum.

2.

Ovo je žlica, š ņom se more kuvat palenta, pa kolači. Pravil sam i prešlice, pa san tañire strugal, a pravil san i drveni batof. Bil san ja deset godin na Jesen u Lici, a sat više nemorem.

3. Kosinjske dede

To je bilo pitaj Majke Božje otkad. Ja sam bil u tim dedima. To ima jedna grupa, onda oni idedu, imadu zvone i kolce. Pjevadu "Gospodarū na daru ti fala, stoj tvoja desna ruka dala".

Onda kad dožedu čoeku pred kuću, on bježidu, oni ga hvatadu. Platiš i daš bocu rakije još kad te uvate, pa rakiju u torbu i onda se gosti uveče. Pa morete i mene videt nekat kat dedove prikaživadu.

Ogledi govora – Selište

1. Nevolja iz svakodnevnog života

Ja ti moj kume, lipo naložla vatru, ono lipo gori. Ja uzela s ovon rukon, vid ota mi je i stradala, štap i guran vatru da brže izgori. Kad je ono puklo! Ja san mislila da je to meni neko bombu postavil. Onaj pepel i ono sve po glavi. A mala pobrala iz kupatila one sprejeve i moji neki lekovi, pa ću ja to sve zapalt da se ne vidi, pa ja dobro ne osta bez oči. Ajme reko Bože falat. Ja iden kući, ja velin: Dane, es ti što čul? On veli da što će čut, televizor radi. To je bilo uveče kasnije. Pa es reko čul, ono ko bomba je opalilo. Nisan ja veli ništa čul. Kako je to bilo strašno. Nemojte nikad ložt vatru da neznate štoj unutra.

2. Mâsnica/povätica

Mi neko voli sa čvarcima, neko voli slatku. Česan i slaninu na sitne komadiće izrižeš, zamjesiš tistu. To onda brzo raztañiš, a čvarke posebno usitniš u tavi i onda te čvarci kada počnu malo žutit razbacaš po tistu. Zamotaš i pečeš u trumbi. Tako van je ta povatica, to san ja pekla još u Minkenu, a mala od sestree mi čeprkala po tomen tistu pa san morala dat i ņoj da pravi svoju. A ja san najviše vol'la kad mama metne pero od zeļa pod kruv, a kruv kada izaže samo ga izkipaš u pekvu.

SUMMARY

LOCAL DIALECTS OF GOLJAK, RUDINKA AND SELIŠTE IN DONJI KOSINJ

This paper analyses the local dialects of Goljak, Rudinka and Selište, hamlets in Donji Kosinj, which belong to the Middle-Chakavian dialect. The analyzed local dialects have not been dialectologically researched so far. Research was conducted by using a questionnaire, as well as by recording free speech. Examinees are elderly and they have spent their lifetime in the examined area. As the research has been carried out, it can be claimed that Goljak, Rudinka and Selište, according to their phonological and morphological features, belong to the Middle-Chakavian dialect of the Chakavian dialect. The most important linguistic features of Goljak, Rudinka and Selište are Ikavian-Ekavian reflex of *jat*, closing vowels in front of nasal, šćakavism, the absence of phoneme *x* and preservation of final *l*. Among the morphological features, the most prominent ones are: the zero suffix and the suffixes *-i*, *-ov/-ev* in the genitive plural of feminine and masculine nouns and the suffixes *-du* and *-u* in the formation of the present tense of the third person plural.

Key words: Middle-Chakavian dialect, Kosinj area, Goljak, Rudinka, Selište.